

**CREDINȚE
ȘI SUPERSTIȚII
ROMÂNEȘTI**

Artur Gorovei (1864–1951) a fost una dintre cele mai importante figuri ale folcloristicii românești. Și-a închinat viața și opera cercetării tradițiilor țărănimii, vechilor credințe, datinilor și obiceiurilor, riturilor de trecere etc., pe care le-a valorificat în volume de referință. În 1898 publică culegerea *Cimiliturile românilor*, cel dintâi corpus de texte al acestei specii, apoi *Datinile noastre de naștere* (1909), *Datinile noastre de nuntă* (1910), *Credinți și superstiții ale poporului român* (1915), *Descânțele românilor* (1931), *Noțiuni de folclor* (1933), *Ouăle de Paști* (1937). Fondator și director al primei reviste românești de folclor, *Șezătoarea* (Fălțiceni 1892–1929). În 1899 a fost ales vicepreședinte al Societății Americane de Folclor din Chicago, iar din 1915 devine membru corespondent al Academiei Române. Pentru meritele sale deosebite, Academia Română l-a ales membru de onoare în 1940.

Gheorghe F. Ciușanu (1889–1953), preot, doctor în teologie și profesor în învățământul secundar, a fost de asemenea pasionat de folclor și de viața literară a vremii sale. A colaborat la reviste din epocă (*Albina*, *Universul literar*, *Renașterea*), a publicat studii teologice și versuri. A contribuit la culegeri de folclor din Vilcea și din Oltenia natală (publicate în 1928 și 1938). În 1913 a primit Premiul „Vasile Adamachi” al Academiei Române pentru volumul *Superstițiile poporului român în asemănare cu ale altor popoare vechi și nouă*, publicat un an mai târziu în seria *Academia Română. Din viața poporului român. Culegere și studii*. Pusă la index după 1944, din cauza conținutului ei, lucrarea a rămas nerededitată până după 1990.

Irina Nicolau (1946–2002) a fost folcloristă, etnolog de profesie, scriitoare și un om de muzeu original. A fost cercetător la Institutul de Etnografie și Folclor (1970–1989). După 1990, intră în echipa cu care pictorul Horia Bernea va ctitori Muzeul Țăranului Român (1990–2002). A consemnat mărturiile ale participanților la evenimentele din decembrie 1989 în *Ne-a luat valul* (1990) și *Vom muri și vom fi liberi* (1990). Au urmat multe alte cărți, scrise la o mână sau la mai multe: *Povestea Elisabetei Rizea din Nucșoara, urmată de mărturia lui Cornel Drăgoi* (1993), *O viață, un destin, o icoană* (2001), *Piața Universității* (1997), *Ghidul sărbătorilor la români* (1998), *O stradă oarecare din București* (1999), *Surîsul lui Harry* (1999), *Lecții cu povești despre facerea lumii* (2000), *Cîteva gânduri despre muzeu, cantități, materialitate și încrucșare/Dosar sentimental* (2000), *Talmeș balmeș de etnologie și multe altele/Haide, bre! Incursiune subiectivă în lumea aromânilor* (2001), *Arca lui Noe. Între neolitic și Coca-Cola* (2003), *Anii '80 și bucureștenii* (2003), *Vagabondage dans les Balkans* (2003) etc.

Carmen Mihalache (Huluță), n. 1969, este etnolog și din 1996 lucrează la Muzeul Țăranului Român din București. A publicat articole și studii de etnologie, istorie orală sau folclor în presa culturală și în reviste de specialitate, este coautor a mai multe volume și a coordonat o serie de proiecte culturale dedicate unor comunități locale sau profesionale din mediul rural.

CREDINȚE ȘI SUPERSTITII ROMÂNEȘTI

După Artur Gorovei și Gh.F. Ciaușanu

Ediție de Irina Nicolau și Carmen Mihalache

Ediția a II-a

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

Redactor: Georgeta-Anca Ionescu
Coperta: Angela Rotaru

Tipărit la Monitorul Oficial R.A.

© HUMANITAS, 2000, 2012

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
GOROVEI, ARTUR

Credințe și superstiții românești / după Artur Gorovei
și Gh. F. Ciușanu; ed.: Irina Nicolau, Carmen Mihalache. –

Ed. a 2-a. – București: Humanitas, 2012

ISBN 978-973-50-3683-6

I. Ciușanu, Gh.F.

II. Nicolau, Irina (ed.)

III. Mihalache, Carmen (ed.)

398.3(498)

EDITURA HUMANITAS

Piața Presei Libere 1, 013701 București, România

tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51

www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro

Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro

Comenzi telefonice: 0372 743 382 / 0723 684 194

Notă asupra ediției

Deși a fost eliminat aparatul științific original al celor două lucrări, transcrierea textului s-a făcut respectându-se formele locale dialectale ori de grai. Astfel, sub același cuvânt-cheie se înfilnesc grafii diferite, precum: *blestem*–*blăstăm*, *cămașă*–*cămeșă*, *ciori*–*cioare*, *reumatism*–*reomatism*, *șarpe*–*șerpe*, (a) *seca*–(a) *săca* etc. Inadvertențele de redactare și de punctuație au fost îndreptate tacit.

Credințele și superstițiile prelucrate după cartea lui Gh.F. Ciavușanu sînt urmate de inițialele autorului.

În completarea textului propriu-zis, volumul de față conține un calendar al sărbătorilor la care se face referire (pp. 307–309), precum și un glosar de cuvinte cu circulație limitată sau care au dobîndit astăzi alte sensuri (pp. 311–324). Pentru definiiri s-a apelat la glosarul tipărit la sfîrșitul cărții lui Artur Gorovei și la Partea I a *Dicționarului enciclopedic ilustrat*, semnată de I. Aurel Candrea, ambele citate în Cuvîntul introductiv. Cuvintele urmate de asterisc se regăsesc în glosar.

Ediția de față rămîne îndatorată dnei Rodica Pandeale, primul lector al textului și consilier al îngrijitorilor ediției.

EDITURA

Ac

- Ac dacă găsești e semn de sfadă.
- Ac dacă găsești e a sărăcie.
- Când găsești ac cu urechi, îți face nevasta o fată; fără urechi, băiat.
 - Ace aflate înfipte în pământ sau gard nu este bine a le lua, căci se crede că ele ar fi pline de boale, și acel ce le ia se poate apoi greu bolnăvi, ba chiar poate muri.
 - Acul când îl dai împrumut să-l înfigi în ceva, și de acolo să-l ieie cel căruia îl împrumuți, de voiești a nu te sfădi cu el.
 - Dacă se dă cuiva un ac, apoi e bine a i-l da cu ață, fiindcă se zice că dacă ar fi sufletul aceluia în iad, va fi ața, de care trăgându-l se va scoate afară.
 - Când dai cuiva un ac, să nu-l azvîrli, căci cît li-i azvîrli de departe, atîta are să-ți moară un copil de lung*.
 - Cine dă acul cu ață într-însul își dă zilele.
 - Dacă se împrumută cuiva un ac, apoi i se dă și se ia înapoi cu ață, că-n alt fel ar fi păcat.
 - Să nu arunci acul când ți-l cere cineva, căci te lungești cît e de la tine pînă la cerător.
 - Se crede că nu e bine a da cuiva un ac sau bold, căci prin aceasta i s-ar da și o antipatie; însă, de necesitate mare și spre a paraliza antipatia, trebuie a împunge cu acul sau boldul acea persoană căreia are să se deie instrumentul.
 - Să nu te scobești cu acul printre dinți, căci ți se strică.
 - Femeia să nu puie acul în cap, pe perini sau prin alte părți, căci e semn de prosteală, și cu timpul își va pierde mintea.
 - Acul cu care s-a cusut ceva pentru mort și ața rămasă se pun lîngă mort, căci dacă ar rămînea în casă și ar coase cu el cineva, apoi i-ar amorți mînile.

- Să nu cîrpești haina pe tine fără să ții o scamă în gură, că îți coși mintea. (Gh.F.C.)

Acoperămînt

- Cine trage acoperemîntul (învălițoarea, așternutul) cu dinții, fiind sub el, acela îmbătrînește degrabă.

Adam

- Odată cu înșelarea Evei, diavolul, știind viitorul lumii, a căutat să subjuge pe Adam căutînd să-l convingă a face zăpis. Adam neștiind carte, diavolul l-a pus să-și apese chipul palmei pe o cărămidă moale, care, fiind uscată în urmă, constituie puter-nicul zăpis cu care ocîrmui lumea pînă la venirea Mîntuitorului.

Aguridă

- Ca să ți se înăcrească agurida, dă cu chisoiful* cu care ai pisat-o pe la nasul băieților mici, și de acreală plîng, și așa acreală se oțetește.

Ajun

- Cînd dai ceva din casă în ziua de ajun nu-i bine.

Albeață

- Să nu scuipi în fîntînă, în budăi*, că faci albeață.
- Albeața la ochi, neînvechită, se lecuiește dacă se pisează zahăr de gheață și de cafe, se presură în ochi și apoi se pune petecă udă.
- Este „unt de ou“ (însă cine-l poate face?) care vindecă de tot albeața.
- Pentru albeață se suflă la vită scoică arsă și pisată, iar la femei se stoarce țîță la ochi.
- Cuibarul de rîndunică e bun de pus în ochi pentru albeață.

Albie

- Albia să nu o pui pe foc, că te c...ci mort.

Albină

- Cînd în ziua de Stretenie [Întîmpinarea Domnului, 2 februarie] picură din streșină, va fi mană la albine.
- Cei ce cresc albine nu dau nimic din casă în ziua Ajunului Crăciunului, ca albinelor să le meargă bine și să nu le scape pe vremea roitului.

- Spre a avea multă miere de la albine, este bine a le lăsa să iasă afară în ziua de Bunavestire [25 martie] printr-un gătlan* de lup; și-apoi ele devin foarte rele,ucid albinele vecinilor și le fură mierea.

- Dacă vei pune o păpușă în grădină la stupi, nu ai bai de deocheat.

- Când albinele roiesc și nu se prind degrabă de un copac sau altceva, atunci să stai jos, să te prinzi cu mâinile de iarbă și să zici: „Cum m-am prins eu cu mâinile, așa să se prindă albinele de un copac.“

- Spre a face ca albinele să roiască de multe ori pe vară și să adune miere multă, este bine a frige o țarcă și a o pune sub stupi.

- Se crede că dacă visează un om tânăr albine zburînd îi va merge foarte bine.

- Se crede că dacă visează un om bătrîn albine zburînd, îi va arde gospodăria.

- Se crede că cel ce umblă pe lîngă albine să nu mănînce usturoi, c-apoi ele îl mușcă, fiindcă ele nu sufăr mirosul usturoiului.

- Când albinele dau năvală la urdiniș e semn că în scurt are să ploaie grozav.

- Ca să-și aducă bărbatul înapoi, femeia unge ușorii* și părții casei cu miere descîntată. (Gh.F.C.)

Albinărel

- Se crede că paserea numită albinărel de aceea șuieră, pentru că i s-a uscat limba și vrea ploaie, care apoi și urmează, și el apoi își astîmpără setea numai cu apă de ploaie.

Aldămaș

- Când bei aldămaș, varsă din păhar oleacă ori varsă pe vită, dacă vrei să ai noroc la ea.

Alexie

- Spre Alexi Bojî, omul lui Dumnezeu [17 martie], cînd ies juvinile* din pămînt, se ia o cățuie*, se pune jar, se pune peste el tămîie, se împrejură casa clănțănind din clește.

- Înspre seara Sf. Alexie se leagă foarfecele cu ață, ca gurile juvinilor, adică ale șerpilor, helgilor* ș.a., să fie peste întreg anul legate, ca ele să nu se poată atinge de vite. Tot spre acest scop,

se afumă atunci împrejurul casei cu o petecă, cu busuioc și ceva lînă tăiată din cojoc.

- În ziua de Alexi Boji învie toate juvinile de pe pămînt.
- Ziua Sf. Alexie sau bojiile se ține pentru că atunci ies toate jivinile la care nici nu trebuie a gîndi – și ca ele să nu muște vitele. Tot atunci se mătură ogrăzile și livezile, și gunoaiele se aruncă departe, ca locurile să se curățească de gîndaci și ca, așa cum s-au aruncat gunoaiele de lîngă casă, să nu se apropie nici o jivină de ea. În acea zi nu e bine a umbla cu pieptenele.
- În ziua de Alexi Boji nu se zice „șerpe“, că vezi șerpi mulți, ci se zice „pește“.

Aluat

- Aluatul frămîntat în noaptea Crăciunului e bun de deochi pentru vite.
- Aluatul de pe covată, care rămîne, e păstrat, fiind bun de trepădare*.

Alun

- În noaptea de Înălțarea Domnului [Ispas, patruzeci de zile după Paști] se duc flăcăi și fete mari prin alunșuri ca să culeagă flori de alun, care înfloresc și se scutur în aceeași noapte. Florile acelea sînt bune de făcut de dragoste și de leac.
- Dacă ai un băț de alun și umbli cu el, ai noroc; țigani mai ales numai cu acest fel umblă. Cînd o fată de țigan se mărită, ginerele îi dă socrului său și soacrei și cumnaților cîte-un băț de alun cît se poate de meșteșugit lucrat.
- În ziua de Sf. Ilie [20 iulie] de va tuna, toate alunelile vor seca.
- În anii în care nu se fac alunelile, Dumnezeu a poruncit, căci în loc să se ducă oamenii în zi de sărbătoare la biserică ei se duc la cules alunelile și le sfarmă cu piatra, și-i păcat.

Aluniță

- Alunelile-s semne de mare noroc, și de aceea să nu tai părul de pe ele, că pierzi norocul.

Amăgire

- Să nu amăgești pe nimeni cînd vrei să dai cuiva de facere de bine, că plîng morții că-i amăgești pe ei.

Amărăciune

- Când ți s-a scutura cînele ori mîța lîngă tine, ai să ai amărăciune, supărare.

Amețeală

- Tigva de om arsă în foc e bună pentru amețeală.

Amuțire

- În mijlocul Păresimilor [postului Paștilor] înnumără-ți ouăle găinilor, că dacă nu, vei amuți.

Ana

- În ziua Zămislirii [de către] Sf. Ana [9 decembrie], se scoală fetele și femeile dis-dimineață și încep felurite lucruri înainte de răsăritul soarelui, ca să le crească fiecare lucru peste an precum crește de atunci ziua.

- În ziua de Adormirea Sf. Ana [25 iulie], țărani nu lucrează și nici nu dorm în acea zi, crezînd că nu s-ar mai putea deștepta.

Andrei

- Spre Sf. Andrei [30 noiembrie] se fac cruci pe la ferești cu usturoi; se ung coarnele vitelor și mănîncă cu toții usturoi, de care miros fug strigoii.

- La Sf. Andrei umblă strigoii. Ca să scapi de ei, trebuie să ungi casa, pe la uși și ferești, cu usturoi.

- În ziua Sf. Andrei nu se lucră, ca dihăniile să nu mănînce vitele și ca vitele să fie ferite de toate relele.

- La Sf. Andrei, oamenii din popor nu se împrumută cu nimic unii pe alții.

- Toate animalele vorbesc în noaptea de Sf. Andrei.

- Oamenii care ascultă cum vorbesc animalele în noaptea Sf. Andrei, aceia mor.

Animal

- Când sălbătăciunile intră în sat ziua nu-i a bine.

- Se crede că o casă lîngă care se află un cucoș, cîne și mîță neagră trebuie să fie bîntuită adesea de nenorociri.

- Primăvara, cel care vede pe nemîncate un animal întîi născut, precum un vițel, un mînz etc., sau aude cîntul cucului sau al pupezei se spurcă.

- Mîța și cînele, cînd au durere de cap, mănîncă iarbă.

- Ca să fie ferite vitele de vrăji, se pune rug de măceși la ușile și la ferestrele grajdurilor. (Gh.F.C.)
- Cu funia de spânzurat se fac vrăji. (Gh.F.C.)
- Ca să nu fie înșelate de soț, femeile spală brăcinarul bărbaților în scaldă mortului și îl înnoadă de trei ori, zicînd: „Cum șade mortul în pat, așa să șadă și bărbatul meu.” (Gh.F.C.)
- Omul turbat poartă la gît un șirag de roțițe de lemn, cioplite de unul cu nume nepereche în sat, și aruncă în fiecare zi o roțiță. (Gh.F.C.)
- Ca să-l ferească de vrăji, mama trece prin haina nouă a copilului un ban de argint. (Gh.F.C.)
- O tigvă de cal pusă pe gardul casei apără casa de vrăji.
- Vrăjitoarele căleau trupurile haiducilor, de nu-i rănea decît glonțul de argint. (Gh.F.C.)

Vreme

Prevederea timpului în Ajunul Anului Nou

• Poporul își face la Anul Nou un propriu călindar spre a cunoaște tempestatea* anului viitor, în următorul chip: în presara Anului Nou se iau douăsprezece găoci* totuna de mari de ceapă, care se pun pe masă, și în ele, cîte puțină sare mare, pisată, și fiecărei găoci i se dă numele uneia din cele douăsprezece luni ale anului. În dimineața Anului Nou se cearcă care din găoci are mai multă apă, crezîndu-se că acele luni vor fi ploioase, iar care găoci vor fi uscate, că acele luni vor fi secetoase.

Semne de vînt și furtuni cu primejdie

- Dacă zburdă vitele și boloncăiesc cînd se mîină la apă sau cînd se întorc e semn că va fi o furtună mare.
- Cînd visezi șerpe, are să fie vînt.
- Dacă mîțele sar și se joacă prin casă e semn a furtună.
- Cînd fulgeră fălăind*, are să fie vînt și ploaie mare.
- Cînd se roșesc nourii la apusul soarelui e a vînt.
- Cînd vitele mugesc și se uită în sus e semn de cumpănă* mare.
- Dacă dimineața, în perdea*, oile se bat cap în cap, are să bată vîntul în acea zi.
- Se crede că dacă se visează cai va urma o vreme vîntoasă.

Semne de brumă

- Se crede că dacă n-a fi brumă pînă la Tăierea capului Sf. Ioan Botezătorul, apoi nu va fi curînd.
- Cînd rupi călinele, bate bruma devreme.
- Se crede că dacă se călătoresc cucoarele în vreo zi înainte de Ziua Crucii, în noaptea acelei zile va fi brumă.

Semne de frig

- Cînd se vîră mîța în sobă sau în cuptor.
- Dacă zgraptăna* mîța la ușă.
- Toamna, cînd pițigoii și ciocîrlanii vor țîrîi pe lîngă casă, ocoale etc. e semn sigur că frig o să fie în scurt și chiar omăt o să cadă.
- Dacă ies muștele și furnicile înainte de ziua Sf. Alexie.
- Cînd cîntă huhurezul.
- Cînd zgîrie mîța rogojina cu unghia.

Semne de ger

- Dacă cîntă cucoșul iarna spre sară.
- Cînd iarna vrăbiile caută loc de aciulare pe sub streșina casei.
- Dacă visezi pește.
- Cînd se înroșesc tare pirosteile în foc.

Semne de ninsoare

- Cînd visezi luptă.
- Cînd visezi oi.
- Cînd asudă fereștile.
- Cînd umblă multe cioare zburînd pe sus.
- Cînd înfloresc florile toamna.
- Cînd se strîng mai multe vrăbii la un loc și zboară toate din loc în loc, iar cînd stau în copaci cîntă cu zgomot și ciripesc.

Semne de viscol

- Cînd zburdă oile.
- Cînd stau multe vrăbii pe gunoi și ciocotesc*.
- Cînd iarna vuieste codrul tare.
- Cînd mîțele se aleargă prin casă și se joacă.
- Vîntul tare de răsărit aduce zloată.